

Nr 24.

Ankom till riksdagens kansli den 18 maj 1920 kl. $\frac{1}{2}$ 5 e. m.

*Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 24,
i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl.
Maj:t angående viss ändring i gällande universitets-
statuter.*

I en inom andra kammaren av herr *Engberg* väckt motion nr 33 hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära sådan ändring i gällande universitetsstatuter, att

1. vid tillsättning av sakkunnige för provande av sökandes till professorsbefattning skicklighet, universitetskanslern och Kungl. Maj:t tillerkännas enahanda prövningsrätt som vid befattningens tillsättande samt att i enlighet härmed sökandes rätt till påminnelse och överklagande gentemot uppgjorda förslag till sakkunniga medgives. Men, därest en dylik anordning icke befinnes ändamålsenlig, att Kungl. Maj:t annorledes måtte skapa de garantier, som med den föreslagna anordningen avses.

2. en bestämd tidrymd fastställs, inom vilken sakkunnigas utlåtanden skola föreligga.

I avseende på motiveringen hänvisas till motionen.

Efter erhållen remiss av motionen har andra kammarens första tillfälliga utskott i vederbörlig ordning från universitetskonsistorierna i Uppsala och Lund infordrat yttrande.

Konsistoriet i Lund har därvid under hänvisning till det arbete, som genom av Kungl. Maj:t tillkallade sakkunniga pågår inom ecklesiastikdepartementet för uppgörande av förslag till nya bestämmelser rörande tillsättande av läraretjänster vid universiteten, ej ansett erforderligt avgiva särskilt yttrande i anledning av motionen.

Konsistoriet i Uppsala har däremot ingående behandlat frågan, och är dess uttalande i vissa delar återgivet i andra kammarens utskotts utlåtande.

Detta är av följande lydelse:

»Gällande universitetsstatuter innehålla med avseende på tillsättandet av sakkunniga följande bestämmelser:

§ 61.

1. Sedan ansökningstiden gått till ända, skola, i händelse sökande anmäla sig, ofördröjligen utses minst tre sakkunniga i det eller de läroämnen, som det lediga ämbetet omfattar. Härmed må dock, om ansökningstiden utgår under ferier, kunna anstå till början av nästa lästermin.

2. Sakkunniga utses av det större konsistoriet, till vilket fakulteten eller sektionen skall i sådant hänseende inkomma med förslag. Konsistoriet skall omedelbart underrätta kanslern om sitt beslut i ärendet.»

I avseende på det nuvarande förfaringssättet anför konsistoriet:

Större akademiska konsistoriet i Uppsala.

I likhet med motionären, Herr A. Engberg, finner konsistoriet det vara ett synnerligen viktigt statsintresse, att tillsättandet av professorsämbeten vid statsuniversiteten sker efter en så opartisk och objektiv prövning av de befattningsökandes meriter som möjligt. Detta intresse tillgodoses enligt gällande universitetsstatuter, därest kallelse icke ifrågakommer, på så sätt att större akademiska konsistoriet, sedan vederbörande fakultet eller sektion inkommit med förslag, utser minst trenne sakkunniga i det eller de läroämnen, som det lediga ämbetet omfattar, och att, sedan dessa sakkunniga inkommit med sina utlåtanden, fakultet eller sektion avgiver yttrande i befordringsärendet, varefter konsistoriet uttalar sig om de sökandes kompetens och inbördes ordning samt uppgör ett förslag på tre personer, om så många kompetenta sökande finnes till ämbetets återbesättande. Över detta förslag beredes sökande tillfälle att anföra underdånigt besvär, innan ärendet går vidare till kanslersämbetets prövning och Kungl. Maj:ts slutliga avgörande. Denna för de svenska universiteten egendomliga tillsättningsprocedur kan i vissa fall föranleda tidsutdräkt, men erbjuder å andra sidan sådana garantier för allsidig och objektiv prövning av de sökandes meriter och inbördes ordning, att denna fördel mer än väl torde hava uppvägt den eventuella olägenheten. Möjligheten att genom ändring i förfaringssättet minska tidsutdräkten utan att gå miste om fördelarna av vårt befordringsväsen är naturligtvis icke utesluten, och Kungl. Maj:t har därför för någon tid sedan tillkallat särskilda sakkunnige för att uppgöra förslag till ändring av universitetsstatuterna i detta syfte.

Motionären har nu påyrkat ändring av ett visst moment i denna tillsättningsprocedur, nämligen utseende av sakkunniga genom konsistoriet vid tillfälle av ansökan till ledigt professorsämbete; däremot synes han ej avse utseendet av sakkunniga genom fakultet eller sektion vid tillfälle av kallelse. Motionären förmenar, att gällande bestämmelser, som överlämna det definitiva utseendet av sakkunniga åt konsistoriet, icke visat sig alltid leda till erforderlig och önskvärd objektivitet vid sakkunnigevalet. Han påyrkar

därför, att konsistoriets val av sakkunniga endast skall betraktas som ett förslag, varöver de sökande böra beredas tillfälle anföra besvär, och som sedan går vidare till kanslern och Kungl. Maj:t på sätt, som är stadgat angående konsistoriets förslag till den lediga platsens besättande.

Beträffande detta motionärens yrkande och motiveringen därför yttrar konsistoriet:

Konsistoriet kan icke medgiva riktigheten av motionärens påstående, att erfarenheten visat, att sakkunnige icke alltid valts på sätt som garanterar största möjliga opartiskhet hos de valde. Tvärtom torde det med skäl kunna sägas, att såväl sakkunnigval som befordringsärendenas behandling i övrigt vid de svenska universiteten utmärker sig för en allsidig prövning, en objektivitet och en samvetsgrannhet som icke torde överträffas i något annat land och under andra tillsättningsformer. En mer kompetent myndighet att inkomma med förslag till sakkunnige än den fakultet eller sektion, dit den lediga professuren hörer och där dess läroämnen har sina nära och naturliga anknytningspunkter och delvis även gemensamhetsområden med andra ämnen, kan enligt konsistoriets mening svårigen uppletas. Den granskning av förslaget, som i konsistoriet äger rum, ger ytterligare garanti för att så gott som all den sakkunskap, som universitetet innesluter, kommer att göra sig gällande vid sakkunniges utseende, varjämte konsistoriet, som består av valda eller på grund av ålder självskrivne ledamöter ur samtliga fakulteter eller sektioner, icke torde kunna på något sätt tänkas influeras av de personliga sympatier eller koteriintressen, som motionären påstår stundom skulle gjort sig gällande inom den trängre fackmannakretsen, fakultet eller sektion.

Att de av konsistoriet utsedda sakkunniga äro definitivt utsedda och därför omedelbart underrättas om sitt val samt, om de emottaga uppdraget, fortast möjligt hava att taga uti med sitt grannliga värv, synes konsistoriet vara i överstämmelse med sakkunniguppdragets natur, liksom med universitetets intressen. De sakkunnige äro icke domare, som skola fälla ett utslag, de skola, var för sig, avgiva ett motiverat utlåtande om de sökandes meriter och inbördes ordning till ledning för fakultet och konsistorium, så väl fakultetens som konsistoriets medlemmar hava, likaledes var för sig, både rätt och plikt att bilda sig sin egen mening icke blott med ledning av de sakkunniges utlåtanden, även om dessa äro enstämmiga, utan även på grund av egen förefintlig sakinsikt och med stöd av samtliga handlingar i ärendet, konsistoriets medlemmar därjämte även med ledning av fakultetens yttrande. Såväl sakkunnige som fakultet (eller sektion) äro därför att betrakta såsom rådgivare och deras yttranden såsom föregående utredande betänkanden åt konsistoriet, som ensamt har att uppgöra förslag till platsens återbesättande. Först sedan detta skett, bör ärendet, såsom statuterna (§ 158) föreskriva, gå vidare och tillfälle givas sökande till att inkomma med besvär. Skulle Kungl. Maj:t på grund av dessa besvär eller av annan anledning finna, att ärendet kräver ytterligare utredning, innan Kungl. Maj:t fattar sitt avgörande beslut, är Kungl. Maj:t ju oförhindrad att, såsom i ett fall skett — det enda som är konsistoriet bekant från de sista trenne årtiondena — höra ytterligare sakkunnigt råd, vare sig Kungl. Maj:t anmodar konsistoriet att till nya sakkunnige föreslå andra personer, än de som redan fungerat, eller på

annat sätt förbereda utseendet av dessa nya sakkunnige. Konsistoriets egen befattning med befordringsärendet, dess val av sakkunnige och upprättande av förslag, kan och bör icke göras om intet, för så vitt laga former iakttagits. Allra minst synes det vara rimligt, att de sökande själva skulle inblanda sig i valet av sakkunnige för bedömandet av deras egna vetenskapliga meriter och på förhand, innan de sakkunnige ännu yttrat sig, bestrida deras opartiskhet eller objektivitet på grund av olika vetenskapliga meningar eller riktningar, föregående konkurrens eller dylikt. I vad mån hänsyn vid sakkunnigval kan tagas till dylika omständigheter, synas fakultet och konsistorium bäst kunna bedöma. Att konsistoriet lika litet som Kungl. Maj:t kan tänkas utse sådana sakkunnige, beträffande vilka föreligger laga jäv på grund av släktskap och dylikt, torde få antagas för givet. Skulle detta vara fallet eller Kungl. Maj:t finna, att någon eller några eller samtliga sakkunnige svikit förtroendet och kommit med oriktiga och vilseledande uppgifter, som influerat på konsistoriets upprättande av förslag, torde Kungl. Maj:t vara oförhindrad att återremittera ärendet för att ge konsistoriet tillfälle att, eventuellt efter förnyad sakkunnigutredning, upprätta nytt förslag. Men denna väl mer teoretiska möjlighet, som hittills aldrig behövt anlitas, synes ingalunda vara av den art, att den ger stöd åt den meningen, att konsistorets val av sakkunnige icke bör vara definitivt, tvärtom visar den endast att den möjlighet till rättelse, som i vissa fall kan tänkas böra förefinnas, också redan förefinnes.

Det är konsistoriets mening, att en förändring av statuterna på denna punkt i den riktning motionären påyrkar, icke skulle medföra större garanti för att sakkunnige utsågos med opartiskhet och objektivitet, oberoende av meningsströmningar för dagen, politiska eller andra, eller av privata hänsyn och partiintressen, än som med nu gällande bestämmelser förefinnes. Härtill kommer, att den av motionären förordade metoden för utseende av sakkunnige — såsom också motionären själv insett — eventuellt kan komma att ganska betydligt förlänga tillsättningsproceduren. Det torde slutligen också böra beaktas, att det ingalunda skulle underlätta det redan nu ganska svåra förvärvet av sakkunnige, som vilja åtaga sig detta mödosamma, ansvarsfulla och ofta otacksamma uppdrag, därest de till sakkunnige påtänkta eller föreslagna vetenskapsmännen skulle redan på förhand utsättas för beskyllningar av bristande opartiskhet och insikt och göras till föremål för officiella besvärinlagor och eventuell polemik härom. På grund av vad konsistoriet sålunda anfört, får konsistoriet bestämt avstyrka en ändring av statuternas föreskrifter om sakkunnigval i den riktning motionären föreslagit.

Detta yttrande är avgivet av professorerna Bergmark, Wetter, Staaff, Billing, Hedin, Wiklund, von Friesen, Kolmodin, Juel, A. Wiman, Dahlberg, Högbom, Persson, Gullstrand, Johansson och Stavenow.

Professor Hägerström däremot avgav följande särskilda yttrande, i vilket professorerna Lundstedt och Linderholm instämde:

Professor Hägerströms yttrande. Jag anser den ifrågasatta överföringen av tillsättningen av sakkunniga till Kungl. Maj:t vara varken nödig eller nyttig. Nödig är den icke, om blott en reglerad besvärsrätt föreligger, som behörigt tillgodoser de sökandes och därmed

också universitetets intresse av oväldigt bedömande. Nyttig är den icke av följande skäl. Genom densamma kommer konsistoriets sakkunigförslag att bli underkastat samma offentliga diskussion med vägande av pro och contra som är så vanlig och även nyttig i fråga om utnämningen. Särskilt blir detta fallet, emedan med överföringen i fråga hör oupplösligt tillsammans en *oinskränkt* besvärsmätt för den sökande. Varje sökande, som har den övertygelsen, att en eller flera av de till sakkunniga föreslagna ej komma att tillräckligt högt värdera hans vetenskapliga skicklighet, anser sig lagligt berättigad att besvara sig även på grunder, som beröra den eller de eventuella sakkunnigas egen kompetens. Men att de till sakkunniga föreslagnas kapacitet och allmänna lämplighet för uppdraget göres till föremål för offentlig granskning, även där intet bevis kan anföras mot deras oväld, är synnerligen olämpligt. Mycket ofta måste personer anlitas, som ej äro skyldiga och på vilka ej heller kan påläggas skyldigheten att fungera. Men det är klart, att utsikten att på detta sätt få sin kapacitet offentligt prövad måste universiteten till skada leda därefter, att de föreslagna från begynnelsen bli synnerligen obenägna att påtaga sig uppdraget.

Nu kan det visserligen med fog sägas, att det under närvarande förhållanden *kan* hända, att en viss sökande särskilt blir favoriserad, genom att sådana personer väljas till sakkunniga, om vilka man kan förutsätta, att de ha en särskilt gynsam uppfattning av den sökandes kapacitet, med uteslutande av andra mindre pålitliga i detta stycket, som måhända skulle föranlett en annan utgång av ärendet. *Men förutsatt att icke bevis kunna anföras mot de sakkunnigas oväld*, blir situationen i ett sådant fall den, att det är omöjligt att på objektiva grunder påstå, att det låt vara subjektivt partiska *valet* av sakkunniga verkligen leder till ett orättvist resultat. *Kan* det verkligen till förmån för en viss sökande uppbibras sakkunniga, tillsätta efter vanligt förfarande med särskilt hänsyntagande till det egna landets vetenskapsmän och icke bevisligen partiska, så är det förhållandet, att andra sakkunniga, som även kunde komma ifråga, skulle givit ärendet en annan utgång, endast ett indicium på, att det verkliga saken med avseende å den vetenskapliga skickligheten icke är *möjligt* att objektivt fastställa. Det är då visserligen så, att en viss sökande från begynnelsen kan sägas ha blivit utvald. Men om situationen är den angivna, måste helt enkelt, huru än de sakkunniga utses, eftersom blott en kan få platsen, slutavgörandet bli sådant, att dess riktighet icke kan bevisas men ej heller motbevisas. Här föreligga då i själva verket sådana förhållanden, att även en förutsatt partiskhet vid utseendet av de sakkunniga ej kan leda till verklig orättvisa i slutavgörandet.

Finns det nu fog för den meningen, att Kungl. Maj:t för förebyggande av ett sådant subjektivt färgat val av sakkunniga från universitetsmyndigheternas sida får på sig överfört tillsättningen? Däremot kan anföras, att en parlamentarisk regering, som såsom sådan representerar ett visst politiskt parti, måste vid valet mellan olika sakkunniga, där givetvis ofta icke några avgörande objektiva skäl kunna anföras för det ena eller andra beslutet, stå under inflytelser av politiska hänsyn på ett helt annat sätt än universitetsmyndigheterna, vilkas enskilda medlemmar under alla omständigheter icke inneha sin befattning som representanter för ett visst politiskt parti. Men därmed skulle en förbindelse mellan politik och fråga om befordran till professur bli nästan öppet proklamerad. En sådan förbindelse skulle visserligen i nu föreliggande fall *omedelbart sett* av

angivna skäl vara oskadlig, om blott de hittills gällande allmänna grundsatserna för valbarhet som sakkunnig fasthållas. Men den kunde draga med sig för hela vårt universitetsliv ytterst betänkliga följder genom att breda ut sig på ett annat område, där den är farligare — nämligen på *utnämningsfrågorna* själva. Man bör märka den stora betydelse för vår vetenskapliga kultur, som den hittills upprätthållna principen, att endast vetenskaplig skicklighet bör få bestämma befordran till professur, otvivelaktigt haft. Släpp in politiken genom en bakport och faran är över oss.

Alltså: varken kan predestinationssystemet, om ett sådant också skulle kunna förekomma vid våra universitet, under förutsättning av att som sakkunnig ej får fungera bevisligen partisk person, innebära något verkligt ont, om man tänker på resultatets rättvisa eller orättvisa, ej heller skulle förhållandena bli bättre utan sämre, om den frihet, som universitetsmyndigheterna nu äga, överlämnades åt Kungl. Majt.

Men skulle de *sakkunnigas* *oväld* i något fall vara angräplig, föreligger med hänsyn tagen till den faktiska betydelsen av dessas utlåtanden en helt annan situation. Då finns nämligen ingen verklig garanti för att ej den mindre skicklige blir den, som slutligen får platsen, universitetet till skada. Det bör nämligen märkas, att om också fakultet eller sektion och konsistorium ha fri prövningsrätt vid uppgörandet av förslaget, så *måste* dock alltid det stora flertalet av deras medlemmar på grund av bristande egen sakkunskap *stödja* sina vota på de sakkunniga. Och man kan väl säga, att endast i undantagsfall blir slutresultatet ett annat än det, vartill de sakkunnigas majoritet kommit. Från *enhälliga* sakkunniga torde knappast någonsin förekomma ett avvikande. Därför få de sakkunniga *faktiskt*, om också icke formellt karaktären av domare.

Nu vill jag till en början endast framhålla, att det *kan* inträffa och detta utan att man kan lägga de beslutsfattande personerna något till last, att förslagsinstansen i fråga om sakkunniga — fakultet eller sektion — av ren okunnighet om situationen föreslår personer, om vilka kan sättas i fråga, om icke reglerna för domarejäv vore tillämpliga. Exempelvis uppenbar personlig fiendskap mellan den föreslagne och en eller annan av de sökande kan anses föreligga eller han kan anses ha nytta eller skada av ett visst slutresultat.

Om nu i konsistoriet saken blir påtalad, föreligga då tillräckliga garantier, för att den blir på ett tillfredsställande sätt behandlad genom denna korporations ingripande? Härvid bör observeras, att alltid representanter för fakulteten eller sektionen sitta i konsistoriet och att detta självt i det hela är en korporation, som står de respektiva fakulteterna eller sektionerna alltför nära för att vara lämplig domare i den uppkastade frågan.

För övrigt kan det väl hända, att endast den sökande själv, som aldrig blivit hörd, kan lämna de nödiga upplysningarna.

Betydelsen av denna konsistoriets ställning blir så mycket större, om man betänker, att när det gäller fråga om jäv mot sakkunnig, äro alldeles speciella jävsanledningar möjliga på grund av uppdragets speciella natur. Att en person, som befunnit sig i långvarig hätsk vetenskaplig strid med en av de sökande, alldeles oavsett frågan om vem som haft rätt i striden, *kan* såsom sakkunnig bliva opåverkad av de känslor, själva striden väckt till liv, är omöjligt att antaga. Tvärtom måste en betydande samverkan i vetenskapligt författarskap med någon

av de sökande medföra, att fungerandet som sakkunnig blir ett dömande i egen sak. Ett särskilt fall är det, då en sakkunnig är bunden av en viss känslolöshetsämnd trosövertygelse, som gör en opartisk prövning av en däremot stridande vetenskaplig framställning omöjlig. Överhuvud är ett utrerat motståndarskap i sådana frågor, som beröra våra högsta värden, betänkligt, när det gäller sakkunnige. Är konsistoriet genom själva sin sammansättning ej lämpligt som domare i de grova jävsfallen gent emot en fakultet eller sektion, gäller detta så mycket mera i sådana fall, där avgörandet av var gränsen går mellan jävsfall och ojävighet är svårt och tarvar en ingående av alla bibänsyn oberoende prövning.

Här är prövningen genom utanför universitetskårens stående myndighet absolut nödig. Denna myndighet bör efter min mening ej vara kanslern. Dels är konsistoriet självt och bör också vara den högsta universitetsinstansen i fråga om de sakkunnige, dels är det just i ett sådant fall som det föreliggande av yttersta vikt att prövningen sker genom en utanför universiteten stående myndighet, dels slutligen skulle vägen genom kanslern med besvärshörsrätt hos Kungl. Maj:t onödigt fördröja ärendets behandling. Kanslern komme naturligtvis alltid att höras vid behandlingen av besvär.

Det riktigaste synes därför vara, att i universitetsstatuterna en särskild rätt att anföra besvär hos Kungl. Maj:t stipuleras. Därvid bör en fixering av de grunder, varpå sådant besvär får stödjas, ske så, att endast fråga om verklig jävsanledning får komma under prövning. Som jävsanledning skall anses ej blott laga jäv, utan varje fall, då det på objektiva grunder är att antaga, att någon såsom sakkunnig vid bedömandet av de särskilda sökande är mindre skickad att låta sig bestämmas av hänsyn blott till den vetenskapliga skickligheten. Därvid böra till förebyggande av missbruk och till direktiv vid tolkningen anföras fall, som *särskilt* äro att betrakta som jävsanledningar.

Det bör nu observeras, att de skäl, som kunna anföras mot en allmän besvärshörsrätt, ej äga tillämpning, om rätten i fråga inskränkes på angivet sätt. Jävande av sakkunnig rör såsom sådant icke på minsta sätt vare sig hans personliga heder eller hans allmänna skicklighet lika litet som jävande av domare i formell mening. Den prövningsrätt, som på sådant sätt tilldelas Kungl. Maj:t, lämnar icke såsom överlåtelsen av valet av sakkunniga frihet för Kungl. Maj:t att använda politiska synpunkter vid sakens avgörande. Under det att det sistnämnda alltid måste bli en *lämplighetsfråga*, är jävsprövningen såsom sådan principiellt en *rättsfråga*.

Härtill äro två tillägg att göra.

1. Då det här gäller ej blott den sökandes eget intresse utan även i eminent mening, ett universitetsintresse, och då en sökande av naturliga skäl ej alltid har nödigt courage att gripa in redan vid början av ärendets handläggning, bör sökandes besvärshörsrätt fullständigas med rätt för varje ledamot av fakultet eller sektion eller konsistorium, som i ärendets behandling deltagit, att hos Kungl. Maj:t anmäla fråga om jävsanledning till prövning.

2. Det följer av ovan anförda betänkligheter mot Kungl. Maj:ts rätt att själv utse sakkunniga, att Kungl. Maj:t vid upptagande av besvär eller anmälan endast bör äga att pröva om jävsanledning föreligger. Förklarar Kungl. Maj:t, att viss person av jävsanledning ej må som sakkunnig i föreliggande fall funktionera, utser konsistoriet ersättare, därest sådan befinnes nödig.

Det må till sist anföras följande. Då vår svenska befordringsordning, såvitt den rör universiteten, särskilt framhålles som utmärkt genom den omsorgsfulla prövning, som varje ärende måste underkastas, låter detta sig säga blott under en viss förutsättning. Denna förutsättning är de i ärendenas behandling deltagande personernas — *framför allt de sakkunnigas* — oväld. Skulle denna förutsättning icke vara hållbar, vore också vår befordringsordnings förtjänster gent emot det summariska förfaringssättet ytterligt tvivelaktiga. Garantierna för oväld vid ärendenas handläggning måste naturligtvis i främsta rummet sökas i de däri deltagande personernas — *framför allt de sakkunnigas* — allmänna redbarhet och känsla av ansvar för den vetenskapliga forskningens befordrande. Men det ges fall, då efter allmänna psykologiska lagar ej ens den största redbarhet och ansvarskänsla äro tillräckliga för att garantera oväld. Finns ej möjlighet att i sådana fall genom särskilda åtgärder hindra väld, så komma de misstankar mot vårt befordringssystem förträfflighet, som redan finnas, att breda ut sig, våra universitet till obotlig skada. En statutparagraf av angiven karaktär skulle ha särskild betydelse genom att verka hämmande på sådana misstankar.

Jag anser sålunda, att konsistoriet borde i ärendet utlåta sig på följande sätt: Konsistoriet finner för sin del, att icke tillräckliga skäl äro anförda, för att rätten att utse de sakkunniga, på vilkas yttrande det självt ytterst har att grunda sitt förslag till besättande av professor, fräntages detsamma. Den princip, som hitintills till det största gagn för våra universitet upprätthållits, att endast vetenskaplig skicklighet är befordringsgrund, kunde genom det inflytande på ärendenas förberedande behandling, som en parlamentarisk regering skulle komma att utöva, om sakkunniga tillsättas av Kungl. Maj:t, bringas i fara. Där emot finner konsistoriet det lämpligt, att det stipulerades en rätt för sökande att hos Kungl. Maj:t besvara sig liksom också rätt för ledamot, fakultet eller sektion eller konsistorium, som i ärendets behandling deltaga, att hos Kungl. Maj:t anmäla detsamma till prövning, varvid dock endast fråga om jävsanledning mot en eller flera av de till sakkunniga utsedda må kunna upptagas till prövning. Som jävsanledning bör räknas ej blott laga jäv utan varje fall, då det på objektiva grunder kan antagas, att till sakkunnig utsedd person är mindre skickad att låta sig i bedömandet av de särskilda sökande bestämmas blott av hänsyn till den vetenskapliga skickligheten. Därvid böra till förebyggande av missbruk och till direktiv för tolkningen anges de fall, som särskilt äro att som jävsanledning anse. Finner Kungl. Maj:t jävsanledning föreligga, utser konsistoriet ersättare om sådan befinnes nödig.

Mot det av majoriteten fattade beslutet anmälde professor Lundstedt reservation och anförde i sådant avseende:

Emot det nu fattade beslutet inlägger jag min reservation, instämmande i det, så vitt jag kan finna, fullkomligt övertygande yttrande, som framlagts av professor Hägerström. Dock drager jag den kousekvensen av professor Hägerströms utredning, att jävsfrågan icke bör prövas av Kungl. Maj:t utan av regeringsrätten. Min reservation mot beslutet vill jag forma till en allvarlig gensaga emot den hänsynslöshet, varmed konsistoriet i detta fall utan minsta försök till *verklig* motargumentering satt sig över en saklig framställning av denna sällsynt

gedigna art. Det må nämligen märkas, att under den överläggning, som föregått beslutet, icke någon enda *saklig* synpunkt blivit framförd, som varit ägnad att på ringaste sätt försvaga argumentationskraften i den av professor Hägerström för sin ståndpunkt utförda bevisningen.

På grund härav finner jag det uppenbart, att vederbörande, till vilkas ledning konsistoriets yttrande inhämtats, icke böra fästa något som helst avseende vid det rent formella momentet, hur omröstningen i denna fråga utfallit utan blott beakta de i saksål grundade synpunkterna. Dessa innehållas i professor Hägerströms yttrande.

Såsom av de anförda yttrandena framgår, hava samtliga konsistoriets närvarande ledamöter varit fullständigt ense däri, att universitetsstatuternas bestämmelse om sakkunniges utseende av det större konsistoriet efter förslag av fakulteten eller sektionen bör bibehållas.

Utskottet finner den härför anförda motiveringen fullkomligt övertygande och anser sig därför på grund av däri angivna skäl böra bestämt avstyrka motionärens yrkande, i vad det avser förändring av statuterna i sådan riktning.

Motionären har emellertid i samma punkt hemställt, att, »därest en dylik anordning icke befinnes ändamålsenlig, Kungl. Maj:t annorledes måtte skapa de garantier, som med den föreslagna anordningen avses».

Denna hemställan ger utskottet anledning till prövning upptaga den av professor Hägerström i hans särskilda yttrande förordade mera begränsade besvärsmätt han anser böra stipuleras för sökande eller någon av konsistoriets ledamöter, i det fall *jävsanledning* föreligger mot en eller flera av de föreslagna sakkunniga. »Det *kan* inträffa», säger professor Hägerström, »och detta utan att man kan lägga de beslutsfattande personerna något till last, att förslagsinstansen ifråga om sakkunniga — fakulteten eller sektionen — av ren okunnighet om situationen föreslår personer, om vilka kan sättas i fråga, om icke reglerna för domarejäv vore tillämpliga. Exempelvis uppenbar personlig fiendskap mellan den föreslagne och en eller annan av de sökande kan anses föreligga eller han kan anses ha nytta eller skada av ett visst slutresultat.»

Professor Hägerström framhåller även, »att när det gäller fråga om jäv mot sakkunnig, äro alldeles speciella jävsanledningar möjliga på grund av uppdragets speciella natur. Att en person, som befunnit sig i långvarig hätsk vetenskaplig strid med en av de sökande, alldeles oavsett frågan om vem som haft rätt i striden, *kan* bliva opåverkad av de känslor själva striden väckt till liv, är omöjligt att antaga. Tvärtom måste en betydande samverkan i vetenskapligt författarskap med någon av de sökande medföra, att fungerandet som sakkunnig blir ett dömande i egen

sak. Ett särskilt fall är det, då en sakkunnig är bunden av en viss känslobestämd trosövertygelse, som gör en opartisk prövning av däremot stridande vetenskaplig framställning omöjlig».

Med denna begränsning av klagerätten kommer ju också grunden för de invändningar, som riktats mot motionärens huvudyrkande i punkt 1, att väsentligen undanröjas. Det gäller nämligen då ej att pröva den sakkunniges större eller mindre kompetens eller lämplighet utan blott om han till någon av de sökande intar en sådan ställning, att hans *oväld* vid bedömandet av deras vetenskapliga verksamhet kan sättas i fråga. Prövningen blir sålunda i detta fall ej en *lämplighets-* utan en *rättsprövning*, vilken professor Hägerström velat hänskjuta till Kungl. Maj:t, under det professor Lundstedt ansett den böra avgöras i regeringsrätten. I varje fall skulle valet av ersättare för den eventuellt jävige hänskjutas till konsistoriet att verkställas på sätt eljest är stadgat för val av sakkunnig.

Utskottet förbiser emellertid icke att även med denna begränsning det i visst fall kan på detta speciella område möta stora svårigheter för den prövande myndigheten att döma. Då det gäller vetenskapliga meningsbrytningar eller strider, måste det givetvis bliva synnerligen vanskligt att avgöra, när dessa nått gränsen, där jäv kan anses föreligga. Ej heller är den faran utesluten, att de svårigheter, som redan nu förefinnas att få sakkunniga, vilka äro villiga åtaga sig det tidsödande och grannliga uppdraget, komma att ökas.

Icke heller har utskottet förbisett, att, därest under utnämningsfrågans handläggning sådana omständigheter komma i dagen, som göra en förnyad sakkunnigeprovning av de sökandes kompetens påkallad, Kungl. Maj:t redan med nuvarande bestämmelser kan förordna om sådan.

Då emellertid jävsanledning icke blott kan tänkas förekomma utan även i något fall lär ha inträffat, kan det sättas i fråga, huruvida det ej vore lämpligt, om i universitetsstatuterna vore fastslagna vissa så klart som möjligt angivna jävsgrunder och att eventuell jävsfråga finge omedelbart efter sakkunnigevalet avgöras. Utskottet finner denna tanke väl förtjänt att tagas under omprövning vid den nu pågående revisionen av universitetsstatuterna.

Beträffande motionärens yrkande i punkt 2, att »bestämd tidrymd fastställas, inom vilken sakkunnigas utlåtanden skola föreligga», har konsistoriet erinrat därom, att denna lika ömtåliga som svårlösta fråga redan är föremål för av Kungl. Maj:t tillkallade särskilda sakkunnigas omprövning, varför någon särskild åtgärd från riksdagens sida i nämnda avseende ej synes erforderlig.

I anslutning till det anförda hemställer utskottet,

att andra kammaren ville i anledning av yrkandet under punkt 1 i förevarande motion för sin del besluta, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl Maj:t ville uppdraga åt de i ecklesiastikdepartementet tillkallade särskilda sakkunniga för uppgörande av förslag till nya bestämmelser rörande lärarebefattningars tillsättande vid universiteten att taga under omprövning, huruvida ej — vid tillsättning av sakkunniga för prövande av sökandes till professorsbefattning skicklighet — sökande eller medlem av konsistorium måtte tillerkännas rätt till anförande inom viss tid av jäv mot utsedda sakkunniga; samt

att yrkandet under punkt 2 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.»

Andra kammaren biföll sitt utskotts hemställan, varefter ärendet överlämnades till första kammaren, som hänvisade detsamma till förberedande behandling av sitt första tillfälliga utskott.

Andra kammarens i ärendet fattade beslut innebär, att sökande till ledig professorsbefattning eller medlem av konsistorium skulle erhålla rätt till anförande inom viss tid av jäv mot utsedda sakkunniga. Klagorätten skulle alltså få tagas i anspråk, endast då sökande eller medlem av konsistorium förmenade, att den till sakkunnig utsedde till någon av de sökande intoge en sådan ställning, att hans oväld vid bedömandet av deras vetenskapliga skicklighet kunde sättas i fråga. Den sakkunniges vetenskapliga kompetens eller lämplighet för uppdraget skulle däremot icke genom besvärs anförande kunna bli föremål för prövning i högre instans.

Utskottet.

Andra kammarens utskott säger sig icke hava förbisett, att, även med den begränsning av klagorätten som sålunda ifrågasatts, det i visst fall kan på detta speciella område möta stora svårigheter för den prövande myndigheten att döma, och har för denna mening anfört åtskilliga skäl, vilka utskottet tillåter sig återgiva och till stöd för sin hemställan åberopa. »Då det gäller vetenskapliga meningsbrytningar eller strider», heter det i andra kammarens utskotts utlåtande, »måste det givetvis bli synnerligen vanskligt att avgöra, när dessa nått gränsen, där jäv kan anses föreligga. Ej heller är den faran utesluten, att de svårigheter, som redan nu förefinnas att få sakkunniga, vilka äro villiga åtaga sig det tidsödande och grannliga uppdraget, komma att ökas. Icke heller har utskottet förbisett, att, därest under utnämningsfrågans handläggning sådana omständigheter komma i dagen, som göra en förnyad sakkunnigprövning av de sökandes kompetens påkallad, Kungl. Maj:t redan med nuvarande bestämmelser kan

förordna om sådan.» Riktigheten av sistnämnda förmodan bevisas bäst därav, att det inträffat, att Kungl. Maj:t förordnat om förnyad sakkunnigprövning av sökandes kompetens.

Till de av medkammarens utskott anförda skäl, som ovan återgivits, vill utskottet blott lägga ännu ett, som synes starkt tala för, att åtgärder av föreslagen art icke böra vidtagas. Proceduren vid tillsättning av ledigt professorsämbete är, såsom bekant, synnerligen omständlig och tidsödande. Givetvis skulle omständligheten och tidsutdräkten i åtskilliga fall avsevärt ökas, om rätt att påfordra särskild jävsprövning skulle lagstadgas. Med en dylik klago- och prövningsrätts införande skulle ock de akademiska befordringstvisterna, redan nu icke sällsynta, säkerligen ökas i antal och i många fall få karaktär av rent privata uppgörelser.

Andra kammaren har uttalat sig för, att de sakkunniga, vilka tillkallats för att inom ecklesiastikdepartementet utarbeta förslag till nya bestämmelser rörande lärarebefattningars tillsättande vid universiteten, måtte få i uppdrag att taga förevarande fråga under omprövning. Utskottet vill med anledning härav erinra om, att bemälda sakkunniga tillkallats i syfte att förberedelserna för professorsbefattningars tillsättande måtte bliva så litet tidsödande som möjligt. Detta uppdrag skulle uppenbarligen konverteras, om vid fullgörandet av detsamma skulle tagas i övervägande en åtgärd, som ovillkorligen måste förlänga vakanstiden. En dylik inkonsekvens i fråga om direktiv för fullgörandet av sakkunniguppdrag kan utskottet helt naturligt icke förorda.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 18 maj 1920.

På utskottets vägnar:

TH. BORELL.

Närvarande vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet: herrar *Borell, Sandegård, Carl Johansson, Isak Svensson, Jespersen, Grevesmühl* och *Lind*.